

Recenzja pracy doktorskiej mgra Mariusza Maziarza, pt. 'The Philosophy of Causality in Economics: Causal Inferences and Policy Proposals', napisanej na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Czai

Uwagi wstępne

Recenzowana praca sytuuje się w obszarze filozofii ekonomii. Jej autor jest jednym z najzdolniejszych polskich młodych badaczy lokujących swoje zainteresowania badawcze w tym obszarze nauki. Na szczególne uznanie zasługuje fakt, że oceniana praca została opublikowana w 2020 r. jako książka w wydawnictwie Routledge w prestiżowej serii *Routledge INEM Advances in Economic Methodology*. Wyniki poprzedzających ją badań mgr Maziarz opublikowała m.in. w *Journal of Economic Methodology*, jednym z najważniejszych periodyków z zakresu filozofii ekonomii.

Charakter recenzowanej pracy zgodny jest z aktualnymi tendencjami w filozofii nauki, a więc autor stara się formułować swoje wnioski na podstawie tego, jak ekonomia jest uprawiana, a zwłaszcza tego, jaki status mają jej stwierdzenia o badanych obiektach i zjawiskach. Nie zaskakuje więc wplecenie do dysertacji licznych studiów przypadku. Jednocześnie, co zresztą oceniam za jeden z głównych walorów pracy, mgr Maziarz z sukcesem „wyprowadza” ze swojej analizy interesujące wnioski co do sposobu korzystania z rozumowań przyczynowych przez autorów polityk publicznych. To zresztą dobrze wpisuje się w aktualną literaturę przedmiotu¹.

Choć książka jest wyłącznym dziełem mgr Maziarza, to jednak jego badania są owocem współpracy z ważnymi filozofami ekonomii i były wcześniej dyskutowane na wielu konferencjach międzynarodowych i w ramach odbytych przez doktoranta staży badawczych. To wzorcowa ścieżka kariery naukowej i pracy badawczej.

Co do struktury samej dysertacji, to jest ona prawidłowa i w uproszczeniu wyznaczana jest przez de facto cztery „poziomy” analizy: refleksję z zakresu ogólnej filozofii nauki, studia z obszaru filozofii ekonomii, ale prowadzone na bazie zrealizowanych w dysertacji casusów, i wreszcie – zwykle na samym końcu jej poszczególnych fragmentów, przedstawianie wniosków dla sposobów budowania polityki gospodarczej.

Niniejsza recenzja ma następującą strukturę. Najpierw przedstawiam kilka argumentów krytycznych i podejmuję z autorem dyskusję, aby w kolejnym kroku przedstawić najważniejsze osiągnięcia dysertacji. Całość kończy podsumowanie z finalną konkluzją.

Dyskusja z autorem i uwagi krytyczne

Zanim przedstawię bardziej szczegółowe uwagi do pracy, to na początek kilka spostrzeżeń bardziej ogólnej natury. Po pierwsze, autor prezentuje szereg różnych filozoficznych teorii przyczynowości, ale z drugiej strony zajmuje się ekonomią jako taką i nie dyskutuje tego, na ile te

---

¹ Zob. np. Cartwright N., Hardie J. (2012), *Evidence-Based Policy. A Practical Guide to Doing It Better*, Oxford University Press, Oxford.

teorie są adekwatne w kontekście poszczególnych jej obszarów – inaczej przecież rozumie się relacje przyczynowe w ramach tradycji ekonomii austriackiej, a zupełnie inaczej chociażby w rozważaniach bazujących na teorii równowagi ogólnej Arrowa-Debreu. Oczywiście tę uwagę krytyczną nico osłabia to, że w pracy znajdujemy wiele studiów przypadku, ale nie pokrywają one całości współczesnej ekonomii głównego nurtu. Po drugie, skoro w dysertacji omówionych jest tak wiele podejść do przyczynowości i zrealizowano tak dużą liczbę studiów przypadku, to zdecydowanie brakuje szerszego podsumowania tych analiz i jego przedstawienia w przejrzystej formie, np. tabeli. Po trzecie, autor nie docenia zmian w ekonomii związanych ze zwrotem empirycznym, który ją w ostatnich latach dotknął – uwagi temu poświęcone na s. 45 nie są wystarczające. Po czwarte, narracja w pracy w wielu miejscach nie jest płynna, np. na s. 51 autor zaczyna zajmować się kliometrią, ale wcześniej nie sygnalizuje, dlaczego właśnie kliometria znajdzie się w obszarze jego analizy. Po piąte, często brakuje uzasadnień dla wyboru określonych tekstów naukowych do casusów – dlaczego właśnie te, a nie inne teksty zostały wybrane?

Do pracy mam następujące bardziej szczegółowe uwagi, jak też komentarze, które należy rozumieć w kategorii dyskusji naukowej z autorem:

1. Autor trafnie przywołuje, za McCloskey i Ziliakiem, rozróżnienie na istotność ekonomiczną i statystyczną (s. 47), ale nie analizuje w wystarczający sposób, czym ta ekonomiczna istotność jest. Czy może one być rozumiana w kategorii przyczynowości, a jeśli tak, to jak rozumianej?
2. W kilku miejscach pracy pojawia się odniesienie do analizy odporności (*robustness checks*) (np. s. 50), ale też autor nawiązuje do idei 'singular causation'. Pojawia się więc pytanie: czy w przypadku takiej przyczynowości jakkolwiek analiza odporności jest możliwa?
3. Na stronie 95 znajdujemy następujące stwierdzenie: „They also allow for putting forward causal claims presupposing a version of the probabilistic approach. Considering that these methods are not, despite their popularity in other sciences, used in mainstream economics [...], I refrain from discussing them”. Autor często wydaje się błędnie utożsamiać ekonomię głównego nurtu z ekonomią neoklasyczną, a przecież współcześnie są takie obszary w ekonomii głównego nurtu, które z ekonomią neoklasyczną nie mają wiele wspólnego². Niejako przy okazji: co autor rozumie przez 'mainstream philosophy of economics'? (s. 20).
4. Autor, co nie powinno dziwić, w większości miejsc pracy odczytuje w sposób tradycyjny poglądy Hume'a na przyczynowość. Zauważa też możliwość „nowego” odczytania Hume'a, a więc jako filozofa bliskiego realizmowi w odniesieniu do przyczynowości (s. 25). Szkoda jednak, że autor nie przyjrzał się dokładniej tzw. 'new-Humean interpretation of causation', a w szczególności doniosłości tej interpretacji Hume'a dla rozumienia przyczynowości³.

---

² Colander D. (2000), 'The Death of Neoclassical Economics', *Journal of the History of Economic Thought*, vol. 22(2), 127-143.

³ Taką interpretację Hume'a można znaleźć, np. w: Read R., Richman K. (red.) (2000), *The New Hume Debate*, Routledge, London.

5. W kontekście zawartych w książce studiów nad rozumowaniami kontrfaktycznymi w ekonomii, ciekawy jestem opinii autora co do tego, czy stosowane coraz częściej w ekonomii metody kontroli syntetycznej (*synthetic control methods*) pozwalają na ocenę zachodzenia relacji przyczynowych pomiędzy zmiennymi lub też ich desygnatami⁴.
6. Niezrozumiałe dla mnie jest stwierdzenie autora ze s. 158 pracy, iż mechanizmy są zawsze stabilne – jak rozumiem w sensie J. Woodwarda, jedynie w modelach teoretycznych, ale już w odniesieniu do opartej na dowodach polityki publicznej ta stabilność nie jest zapewniona. Przecież przykład Newtonowskiego modelu równi pochyłej podany przez Woodwarda opisuje mechanizm, który pozostaje stabilny w rzeczywistości empirycznej (poza modelem)⁵.
7. Ciekawe są te wątki pracy, gdzie autor pisze o reformach instytucjonalnych i stosowaniu w ich projektowaniu analizy przyczynowości, ale dziwi w tym kontekście brak odwołanie do znakomitej książki F. Guali, pt. *Understanding Institutions: The Science and Philosophy of Living Together* (2016, Princeton University Press).

Najważniejsze osiągnięcia pracy:

Zarysowane we wstępie pracy cele zostały w dysertacji bezdyskusyjnie zrealizowane. Autor w sposób wyczerpujący opisał najważniejsze filozoficzne teorie przyczynowości i odniósł je do ekonomii. Jego praca może być rozumiana jako wysokiej jakości aplikacja generalnej refleksji nad przyczynowością do określonej nauki szczegółowej, czyli w przypadku mgr Maziarza ekonomii. Jego dysertacja dobrze więc uzupełnia chociażby książkę J. Reissa z 2015 r.⁶ Pomimo kilku uwag krytycznych zgłoszonych powyżej, bardzo wysoko oceniam umiejętność odnoszenia przez mgra M. Maziarza refleksji wybitnie metateoretycznej do problemów z zakresu prowadzenia polityki publicznych. Ktoś kiedyś złośliwie powiedział o filozofii ekonomii, parafrazując zresztą znany zarzut w stosunku do filozofii nauki, że filozofia ekonomii jest tak samo potrzebna ekonomistom jak ornitologia ptakom. Dysertacja mgr Maziarza w bezdyskusyjny sposób pokazuje, że tego typu stwierdzenie jest absurdalne, bo filozofia ekonomii nie tylko jest wartościowa z punktu widzenia ekonomistów, ale również praktyków życia gospodarczego i publicznego.

Poniżej przedstawiam najważniejsze osiągnięcia pracy badawczej mgr M. Maziarza, zawarte w ocenianej dysertacji:

1. Ważne i zasadne jest dokonanie przez mgra Maziarza rozróżnienia na te działania z zakresu polityk publicznych, które zachowują strukturę przyczynową w ramach rzeczywistości, do której się odnoszą i te, które tę strukturę łamią (s. 61). To ważne, gdyż powszechną praktyką wśród odpowiedzialnych za politykę gospodarczą i wykorzystujących w jej prowadzeniu dowody (*evidence based policy*) jest założenie

⁴ Abadie A., Diamond A., Hainmueller J. (2010), 'Synthetic Control Methods for Comparative Case Studies: Estimating the Effect of California's Tobacco Control Program', *Journal of the American Statistical Association*, vol. 105(490), 493-505. Z polskich autorów metodę tę stosuje w swoich badaniach m.in. K. Metelska-Szaniawska (np. jej książka *Economic Effects of Post-Socialist Constitutions 25 Years from the Outset of Transition: The Constitutional Political Economy Approach*, 2016, Peter Lang, Frankfurt am Mein).

⁵ Woodward J. (2002), 'What is a Mechanism? A Counterfactual Account', *Philosophy of Science*, vol. 69(3), 366-377.

⁶ Reiss J. (2015), *Causation, Evidence, and Inference*, Routledge, London.

o tym, że ich działanie nie powinno zmieniać natury procesów, które zostały przez dowody uwidocznione.

2. Mgr Maziarz w przekonujący sposób pokazuje (np. s. 63, 68), że regularnościowe stwierdzenia o przyczynowości, często obecne w artykułach ekonomicznych, są trudno przekładalne na ich interwencjonistyczne rozumienie (ściśle: *manipulationist notion*). Konstatacja ta ma doniosłe znaczenie dla opartego na dowodach projektowania polityk publicznych.
3. Autor z sukcesem dowodzi, iż stwierdzenia o przyczynowości, ustalone na bazie ateoretycznych modeli ekonometrycznych, nie muszą być prawdziwe w *więcej wymiarowych* warunkach realizacji polityk.
4. Ważna i wiele wnosząca do literatury jest dyskusja tego, na ile rozumowania kontryfakcyjne mogą informować polityki publiczne.
5. Jestem pod dużym wrażeniem rozważań autora nad tym, że nie tylko ważne jest to, jak silnie dana zmienna wpływa na inną, np. zmniejszenie inflacji na poziom zatrudnienia, ale również to, jak ta modyfikacja zmiennej (tutaj inflacji) będzie realizowana (s. 129).
6. Autor trafnie identyfikuje problem tego, że sama wiedza o mechanizmach jest często niewystarczająca do prowadzenia efektywnych interwencji w ramach polityk publicznych. Ważne jest też w tym kontekście przywołanie opinii T. Lawsons, że mechanizmy operujące w rzeczywistości społecznej nie mogą być łatwo wyizolowane ze względu na jej otwarty charakter.
7. Istotnym wkładem do literatury przedmiotu jest pokazanie przez mgra Maziarza, że dowody (*evidence*) opierające się na mechanizmach choć nie mogą zawsze gwarantować sukcesu w reformach instytucjonalnych (zob. uwaga wyżej), to mogą stwarzać w systemie społeczno-gospodarczym bodźce do podążania przez jego aktorów w kierunku określonym przez autora danej polityki/interwencji publicznej. W pełni zgadzam się z następującym stwierdzeniem doktoranta: „Institutional reforms not necessarily lead to expected outcomes (due to external influences) but, appropriately introduced, they promote a policy target and make it more likely to happen” (s. 197).
8. Ważne są rozważania autora nad problem ekstrapolacji rezultatów z modelu/eksperymentu (*external validity*) do określonego obszaru rzeczywistości empirycznej. Doktorant wykazuje, że w kontekście ewaluacji polityk zrandomizowane eksperymenty „terenowe” w ekonomii mogą być w dużej mierze tak samo ściśle jak zrandomizowane eksperymenty kontrolowane (RCT) w medycynie, ale pod warunkiem ich właściwego przeprowadzenia, w tym dbałości o wewnętrzną spójność (*internal validity*) (s. 237).
9. Przedstawione analizy studiów przypadku są właściwe i zrealizowane często z wyjątkową dbałością o ich szczegóły. Bardzo dobrze ilustrują przedstawiane wcześniej filozoficzne koncepcje przyczynowości. Niemniej jednak ciekawe byłoby to, gdyby kolejność analizy została odwrócona – najpierw casusy i szukanie w nich przyczynowości, a dopiero później odwołanie się do odpowiednich teorii. Żeby jednak było to możliwe, autor musiałby użyć innych metod badawczych, m.in. tych z zakresu lingwistyki korpusowej. Uwagi tej nie należy traktować w żadnej mierze krytycznie, ale bardziej jako zachętę dla autora do kontynuowania przedstawionych w dysertacji badań.

10. Autor trafnie pokazuje, że epistemiczny status stwierdzeń pochodzących z eksperymentów laboratoryjnych z tymi z modeli teoretycznych jest podobny.
11. Autor z sukcesem doprecyzowuje sugestię J. Reissa z jego pracy z 2019 r., aby tworząc polityki publiczne opierać się na skontekstualizowanych dowodach⁷. W szczególności, wprowadza do analizy pojęcia populacyjnej ekstrapolacji (*populational extrapolation*) i ekstrapolacji poza populację (*extrapopulational extrapolation*). Ciekawa jest sugestia w stosunku do projektujących polityki, aby w pierwszym etapie stosowali tzw. pilotażowe interwencje (s. 253).

Podsumowanie i końcowa konkluzja:

Przedstawione wyżej uwagi krytyczne mają w większości charakter dyskusji z autorem i w żaden sposób nie obniżają bardzo wysokiej oceny recenzowanej pracy. Zresztą, nawet tych kilka słabości merytorycznych pracy z nawiązką jest rekompensowanych przez osiągnięcia badawcze w niej zawarte. Rzadko się zdarza, aby praca doktorska wносиła tak znaczący wkład do literatury przedmiotu, jak ma to miejsce w przypadku dysertacji mgra M. Maziarza. W tym kontekście nie może dziwić, że została ona opublikowana w prestiżowej serii książkowej *Routledge INEM Advances in Economic Methodology* wydawnictwa Routledge. Z pełnym przekonaniem wnioskuję o nadanie Panu magistrowi Mariuszowi Maziarzowi stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Jednocześnie, biorąc pod uwagę niezwykle wysokie walory merytoryczne ocenianej pracy, wnioskuję o jej wyróżnienie.

*Dr hab. Łukasz Hardt, prof. UW
Uniwersytet Warszawski
Wydział Nauk Ekonomicznych*

---

⁷ Reiss J. (2019), 'Against External Validity', *Synthese*, vol. 196(8), 3103-3121.